

Certifikovaná metodika

(osvědčení č. 186 o uznání uplatněné metodiky vydané Ministerstvem kultury ČR, Odborem výzkumu a vývoje, č. j. MK 717/2019 OVV, Sp. zn. MK-S 16654/2015 OVV).

Metodika ochrany průmyslového dědictví muzejními prostředky byla připravena v rámci projektu Průmyslové dědictví z pohledu památkové péče programu NAKI II (kód projektu DG16P02H029).

Cílem metodiky je vymezení muzejního pohledu na hodnocení významu a přínosu dochovaného průmyslového dědictví v procesu selekce a teaurace muzejní sbírky. Ukazuje na koncepci aktivit vedoucích k aplikaci ochrany průmyslového dědictví prostřednictvím sbírky muzejní povahy, neboť muzejní koncept je jedním z etablovaných a udržitelných podob ochrany průmyslového dědictví. Metodika má sloužit jako nástroj použitelný pro volbu jednotného přístupu sbírkotvorných institucí k ochraně průmyslového dědictví za podmínek definovaných českou právní praxí pro vědomou definici hodnot průmyslového dědictví, určení priorit ve vztahu ke sbírkovému fondu a využití možnosti k záchraně průmyslového dědictví zařazením do muzejní sbírky. Perspektivou muzeologie a muzeografie je hledána odpověď na základní otázky: co je průmyslové dědictví a proč je chránit, jak k jeho poznání a hodnocení přistoupit v procesu selekce a kdy aplikovat ochranu průmyslového dědictví tvorbou muzejní sbírky.

Oponenti:

prof. PhDr. Jana Geršlová, CSc., Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta
PaedDr. Josef Velfl, Hornické muzeum Příbram

Text © PhDr. Petra Mertová, Ph.D., Technické muzeum v Brně, 2019

Konzultanti:

Ing. Vlastimil Vykydal, Technické muzeum v Brně
Mgr. Petr Nekuža, Technické muzeum v Brně

© 2019, Národní památkový ústav, Technické muzeum v Brně

Fotografie © Mgr. Ondřej Merta; PhDr. Jiří Merta; Eva Řezáčová; PhDr. Petra Mertová, Ph.D.;
Ing. Martin Barák; Mgr. Michaela Ryšková; Hornické muzeum Příbram, p. o.; 2019

ISBN 978-80-88240-14-3 (Národní památkový ústav)
ISBN 978-80-87896-79-2 (Technické muzeum v Brně)

*Přední strana obálky: Příbram, Hornické muzeum Příbram, těžní stroj dolu Anna.
Foto Hornické muzeum Příbram, p. o., 2015.*

Zadní strana obálky: Těšany, Technické muzeum v Brně, Kovárna v Těšanech. Foto Eva Řezáčová, 2019.

Obsah

01. Předmluva – Slovo úvodem z pohledu koordinátora projektu	7
02. Vstupní údaje	9
02.01. Výzkumný záměr	9
02.02. Cíl metodiky	9
02.03. Koncepce metodiky	10
03. Podmínky muzejní praxe v ČR pro ochranu průmyslového dědictví	17
04. Význam muzejní praxe pro ochranu průmyslového dědictví	21
05. Definice předmětu zájmu – průmyslové dědictví	29
05.01. Etapizace průmyslového dědictví	32
05.02. Terminologie	35
05.03. Výrobní odvětví	35
06. Selekce jako hodnotící proces fondu průmyslového dědictví	37
06.01. Selekce v terénu – výběr předmětu (předakviziční)	40
06.02. Selekce v terénu – výběr prostředí/objektu pro aplikaci muzejní praxe (předakviziční)	40
06.03. Revize hodnot průmyslového dědictví v muzejní sbírce	42
06.04. Postup selekce	43
06.04.01. Dokumentace a výzkum	43
06.04.01.01. Oborový výzkum	43
06.04.01.02. Průmyslová archeologie	43
06.04.01.03. Muzejní výzkum	44
06.04.02. Akviziční politika a sbírkotvorný plán	45
06.04.02.01. Akviziční politika	45
06.04.02.02. Sbírkotvorný plán	45
06.04.03. Formulář pro hodnocení předmětu z hlediska koncepce muzejní sbírky – předakviziční a revizní	46
06.05. Identifikace hodnot průmyslového dědictví v muzejní praxi	46
06.05.01. Třídění	46
06.05.02. Hodnocení	51
06.05.02.01. Vývoj oboru a míra autenticity	51
06.05.02.02. Hodnota památková	51
06.05.02.03. Hodnota muzejní	52
06.06. Závěr selekce	53
06.06.01. Náhradní, doplňková dokumentace	53
07. Tvorba muzejní sbírky – teaurace	55
07.01. Akvizice	55
07.02. Sbírkový fond	59
07.02.01. Sbírkotvorný plán	59
07.02.02. Koncepce sbírky	61
07.02.03. Příprava sbírkotvorného plánu	62
07.02.04. Struktura sbírkotvorného plánu	62

07.03. Využití shromážděného materiálu	65
07.04. Dokumentace současnosti	67
08. Péče o muzejní sbírku průmyslového dědictví	69
08.01. Strategie ochrany	69
08.02. Preventivní péče	73
08.02.01. Vliv člověka	77
09. Prezentace a interpretace průmyslového dědictví	79
09.01. Výstavní formy	81
09.01.01. Formy výstavní prezentace	85
09.01.01.01. Prezentace sbírky exponátů v podobě aranžované expozice (kombinace vitrín, dioramat, panelů apod.) na neutrálním prostoru	85
09.01.01.02. Sbírka v autentickém prostoru/objektu	89
09.01.01.03. Prezentace průmyslového dědictví ve formě technologického toku aranžovaného v autentickém objektu/prostoru	92
09.01.01.04. Prezentace technologického toku v autentické podobě na autentickém prostoru ...	94
09.01.01.05. Muzea v přírodě	99
09.01.01.06. Ekomuzea	101
09.02. Nevýstavní formy (přednášky, exkurze, popularizace)	102
10. Závěr	103
11. Prameny a literatura	105
11.01. Literatura	105
11.02. Elektronické zdroje	107

01. Předmluva

Slovo úvodem z pohledu koordinátora projektu

Předkládaná metodika je vydávána v návaznosti na metodiku památkové ochrany industriálního dědictví, protože se domníváme, že jedině ve vzájemné koordinaci památkové péče, muzejních institucí a archeologie může dojít ke kvalifikované evidenci, dokumentaci, hodnocení a ochraně industriálního dědictví. Předpokládáme, že obě úvodní metodiky budou postupně rozšířeny o obecnou metodiku k archeologickému výzkumu protoindustriálního a industriálního dědictví a o metodiky jednotlivých průmyslových oborů, protože se ukázalo, že základní hodnocení technického a stavebního vývoje je potřeba provádět nejprve v rámci jednotlivých oborů.

Nicméně problém spočívá v tom, že tuzemská památková péče postupně představuje v stavebním a technickém fondu získává, ale na rozdíl od muzejní instituce nemá nástroje k tomu, aby technické zařízení a drobné předměty shromažďovala v depozitáři, budovala expozice a prováděla v nich edukační činnost. Památkové a muzejní praxi by tak rozhodně prospělo oba přístupy koordinovat. V podstatě by se jednalo o rozdělení rolí a odpovědnosti při zachování průmyslového dědictví. Úlohu památkové péče vidíme v dokumentaci a ochraně nemovitého fondu a muzejní pak v muzejní dokumentaci, sbírkotvorné činnosti (včetně rozměrných strojů a zařízení) a prezentaci včetně vysvětlení principu, funkce a následné hodnoty. Oba přístupy by se měly prolínat a vzájemně doplňovat, například založením muzea tam, kde je dochován industriální objekt i jeho technické zařízení, nebo srovnáním historicky zajímavého technického zařízení do depozitáře a zřízení expozice, která by doplnila, vysvětlila a dala do kontextu kulturní památky v terénu.

Bohužel vzájemná koordinace obou přístupů a společná koncepce ochrany se děje pouze výjimečně. Chybí, nebo nám není známa koncepce, která by pokrývala problém industriálního dědictví jako celku v nejvýznamnějších oborech a průmyslových aglomeracích. Neexistuje specializovaná muzejní instituce (jednoznačně pro ostravskou průmyslovou aglomeraci), která by za industriální dědictví odpovídala. Absentují dostatečně velké (velkoprostorové) depozitáře, které je nutné požadovat jako jeden ze základních předpokladů zachování kulturního dědictví.

Potřebná navrhovaná zastřešující koncepce (priority, rozdělení práce a elementární představa, jak věci financovat) by se podle našeho názoru měla odvíjet od přehledu o sbírkách (zda jsou pokryty alespoň nejdůležitější obory), koncepce sbírkotvorné činnosti (koordinovaných akvizičních plánů), aby „všichni nesbírali všechno“ a nakonec „utekly“ nejpodstatnější věci s obligátní výmlouvou, že „nejsou peníze na demontáž a převoz nebo není místo v depozitáři“.

Dalším námětem mohou být příklady z Anglie a Německa, kde jsou velká a rozměrná technická zařízení složena na tzv. „kontrolovaném šrotišti“ s cílem zabránit okamžité likvidaci a vyčkat na vhodný okamžik, až se v budoucnu ukáže jak s věcmi naložit.

Příkladem poněkud opačného přístupu může být snaha o zachování provozu a jeho „muzealizace“ například v podobě záměrně udržovaného provozu, v němž jeden nebo několik zaměstnanců stále udržují znalost technologie a vyrábí státem finančně dotované malé série a současně předvádí návštěvníkům postup výroby a zachovávají její znalost, jak je možné vidět v Norsku a Švédsku.

Jsou to samozřejmě velmi obecné úvahy a náměty, ale je nutné, aby zazněly, protože muzejní a památková praxe ukázala, že stávající dělení institucionální přístup k efektivní ochraně klíčového industriálního dědictví České republiky bohužel nestačí a nevede.